

«La vida és anar construïnt a partir de la passió»

Per a la filòsofa Maria Elizalde, el més important és aconseguir un estat d'ànim en què res la pertorbi

Maria Elizalde -filòsofa i professora del curs Filosofia de la sospita (http://www.ub.edu/gaudirub/programacurs.php?url_retorn=llistat&CodiCurs=1011&Quatrimestre=1&utm_source=Catorze&utm_medium=entrevista&utm_campaign=gaudirubset18) , dintre dels cursos Gaudir UB de la Universitat de Barcelona (http://www.ub.edu/gaudirub/?utm_source=Catorze&utm_medium=entrevista&utm_campaign=gaudirubset18) - és experta en la filosofia com a teràpia de les passions, en la recuperació de les dones en el coneixement, en la unitat entre filosofia i poesia, així com en la figura de Maria Zambrano i l'exili de la Guerra Civil.

No tots els dies tenim l'oportunitat de conversar amb una filòsofa i, per això, hem volgut aprofitar per trobar alguna resposta sobre els grans temes del món: el sentit de la vida, les passions, la mort, l'odi, l'amor, la felicitat. I el que fa Elizalde en aquesta conversa és agafar una esponja i esborrar-nos una mica l'horitzó, per dibuixar-nos un xic més lliures, un xic més feliços, un xic més savis.

Foto: Maria Climent

Què és la vida?

La vida és passió. La vida és viure i ja està; la vida no és una cosa estàtica, la vida és anar vivint, anar construint a partir de la passió, jo crec.

I com definiries una passió?

Un sentiment que se t'emporta per davant i al qual pots posar una part de racionalitat, però al qual has de seguir, si no, la teva vida pot ser molt desgraciada.

De vegades tinc la sensació que la vida són només emocions i el nostre intent per controlar-les, llavors penso fins a quin punt hem d'intentar controlar les passions.

Bé, jo faig classes de filosofia per a la vida i em baso molt en dues escoles gregues, que són els estoics i epicuris, i tots dos diuen que la filosofia és teràpia de les passions, perquè les passions ens porten per mal camí, deien els grecs; les passions desbocades ens portarien pel mal camí, llavors hem d'intentar racionalitzar aquestes passions a través d'exercicis filosòfics i a partir d'aquí fer que siguin profitoses per a la teva vida i fer que la teva vida sigui feliç. Quina és la finalitat? La felicitat. Jo ho entenc així. Que a través d'aquesta passió *pensada* arribis a la felicitat.

Té sentit preguntar-nos pel sentit de la vida o és una pèrdua de temps?

Té absolutament sentit, si no jo no treballaria! Té tot el sentit del món.

I s'arriba a cap conclusió o el sentit de la vida és només anar buscant estones de felicitat mentre això duri?

O, com Nietzsche diu, la vida pot no tenir sentit i no passa res. Nietzsche es pregunta: qui ens ha posat a la mà una esponja per esborrar l'horitzó? Llavors no tenir horitzó, no tenir sentit, ens dona la llibertat, segons Nietzsche. Perquè com que no tens una finalitat ets lliure. Quan tens un horitzó, per exemple, les religions tenen un horitzó més enllà de la vida a la terra, però si no tens aquesta creença ets lliure i aquesta llibertat et comporta felicitat. Sempre estem en el mateix. Preguntar-se pel sentit de la vida? I tant. Fins i tot si la resposta és que no té sentit, és molt important fer-ho, sí. Si no, què fem aquí.

El cas és que tots sabem que ens hem de morir i això no sé si ens fa lliures o ens lliga a un absurd.

Segons Nietzsche, segons l'existencialisme, saber que ens hem de morir ens fa lliures i que no hi ha res després de la mort. Heidegger diu que l'individu és un ésser per a la mort, la pròpia mort defineix la nostra vida, i prenent consciència d'això i altres aspectes de la mort, ens fa viure el que les noves eres tant abusen: l'aquí i l'ara famós. Però és que això ja ens ho deien els hedonistes, per exemple, has de viure el present, perquè ja no hi ha res més, perquè ens morim. I això des dels grecs, des del tetrapharmakon d'Epicur que ens diu que la mort no hi és si tu hi ets, en canvi la mort hi és perquè tu ja no hi ets: llavors per què hem de tenir-li por?

I estem preparats, tu creus, per morir-nos?

No, en absolut. Tu hi estàs preparada?

No, és clar que no. Jo no em puc imaginar en un futur malament, amb cadira de rodes o amb alguna discapacitat, no em sé imaginar malament, de la mateixa manera que no em sé imaginar morta.

No, és que és molt complicat. És un tema molt complicat. Jo organitzo unes classes, aquestes de Gaudir UB

(http://www.ub.edu/gaudirub/?utm_source=Catorze&utm_medium=entrevista&utm_campaign=gaudirubset18), que són per a tothom, però normalment els alumnes són gent gran amb vida darrera seu i llavors faig un curs que és filosofia per la vida i parlem de temes que ens importen molt, cada setmana un tema que ens importa molt: l'amor, la responsabilitat social, la mort... i és clar, parlar amb aquests alumnes sobre la mort és interessant. Ells tampoc s'imaginaven morts. Diuen el mateix que tu, i finalment arriben a la conclusió que el que ens fa por és la prèvia a la mort. N'aprenc molt, d'ells, m'agrada crear discussions a classe i sentir les reflexions des de l'experiència de vida.

Patir?

Sí. La mort no tant, és el que diuen a classe; la mort no és el que preocupa, és la qualitat de vida. Però jo no sé si això és realment del tot cert.

Jo tinc un avi de 93 anys i es queixa perquè no està àgil i no té gens de ganes de morir-se. Jo em pensava que la vida t'anava preparant per morir-te però ja he vist que no gaire.

No, no, i ara.

I tu creus que l'amor ho és tot, és la gran passió, la passió que ho mou tot?

Sí, sí que ho crec, però l'amor en gran. Mira, Montaigne va escriure un assaig sobre l'amistat on diu que si li preguntessin per què estimava La Boëtie, el seu millor amic que s'havia mort, ell només podria respondre: ?Perquè era ell, perquè era jo?. I llavors l'amor entès així sí que és la gran passió, no tant com l'amor sentimental de parella que té un component molt fort de possessió, sinó l'amor d'amistat; si has tingut una amiga o un amic des de la infància, aquell amor que tens per l'amic o amiga i que ell o ella té per tu, que no jutja, és clar que hauria de moure-ho tot.

Ets experta en la unitat entre poesia i filosofia. M'ho pots explicar això?

[Riu] Això és que María Zambrano va encunyar la seva teoria sobre la raó poètica. Ella diu que la racionalitat en el sentit que parlàvem abans de canalitzar les emocions per la raó, aquesta racionalitat que intenta explicar-ho tot és una racionalitat molt invasiva, amb una intenció molt dominant; llavors moltes filòsofes del segle XX, filòsofs alguns, però sobretot dones han explicat que aquesta racionalitat ha arribat a produir la Segona Guerra Mundial, per exemple, o les guerres del segle XX, aquest instint de dominació. Si tu penses en un camp d'extermini, és molt racional, és absolutament racional. I la Zambrano deia que aquesta raó requereix de la forma de pensament d'un poeta, del mètode creatiu que s'amplia a la intuïció, es basa en altres coses, i llavors la unió d'aquestes dues, de la raó i la poesia, poesia en el sentit grec de creació, això seria la raó poètica. Per cert, ella diu ?*de honda raíz de amor?*. Llavors: estic d'acord que la filosofia si és totalment racional no m'interessa en absolut, o si la ficció és una construcció perfecta tampoc no m'interessa en absolut. A mi m'interessa aquesta barreja perquè a mi això m'explica el món. La vida sense art seria massa trista.

Parles de la cerca de la bellesa en la vida?

Exacte, sí, sí, però és clar, en l'estètica, tu necessites racionalitzar tot el que estàs veient. Amb la recerca de la bellesa necessites pensar-ho. No només et cospa i ja està, necessites després pensar-ho i allò produeix plaer, o et fa preguntar-te moltes coses, com deia Kant. Si no te les preguntes i no busques respostes no té sentit, és buit. Però aquesta barreja de la bellesa, de la poesia o de l'art amb la racionalitat, això és el que intenta seguir la Zambrano i, de fet, jo vaig estudiar filosofia per entendre què volia dir la Zambrano amb això.

Parlem de la solitud: jo quan em sento sola escric i, a la vegada, com més escric més

sola em sento. Tu creus que en general estem cada cop més sols o al contrari, no sabem estar sols?

Jo et recomano un text de Zambrano que es diu *Por qué se escribe* i el text comença dient *escribir es defender la soledad en la que se está*. És que comença així i me l'has recordat, has de defensar aquesta soledat. Estem més sols ara? No ho sé, realment amb les tecnologies estem més envaïts; el WhatsApp és una invasió total i desenganxar-te del WhatsApp és molt difícil, no? Estem molt envaïts, però estem més sols? No ho sé. Els exiliats, per exemple, jo la tesi la vaig fer sobre un exiliat de Nova York i puc dir que alguns exiliats es van morir a partir del moment en què van saber que Franco no marxaria d'Espanya i que es quedarien a l'exili per sempre, van morir de pena. Qui jo estudiava, Miguel Pizarro, va ser atès per un metge a Nova York, i el metge va dir a la família que l'única cura per a ell seria tornar a Espanya. Però no va tornar i va morir l'any 1956.

De pena? De debò?

Sí. Es va donar la casualitat que en aquell punt es van començar a morir molts exiliats i no els tocava per edat i el que és cert és que estaven profundament sols. Ara estem sols? No ho sé.

Si elevem el concepte d'estar sols, jo personalment aquests últims mesos m'he sentit sola a nivell social-estatal o polític.

És que hem viscut exercicis de violència màxima per als quals no estàvem preparats i jo l'1 d'octubre me'n recordava molt de la Hannah Arendt i la seva distinció entre violència i poder. El fet que algú t'aixequi la mà i et pegui, sigui un policia o sigui un home o sigui l'home amb qui t'has casat... el fet aquest i el gest teu d'haver-te de tapar davant d'una persona que aixeca la mà davant teu t'aïlla totalment, que és la gràcia de la violència, que t'aïlla, jo pensava molt en la Hannah Arendt i és que hem viscut unes coses molt, molt agressives tot i que s'intenten normalitzar però: és possible normalitzar la violència? Sembla que s'intenta.

Voler mal físic a algú no em sembla de ser bona gent.

És que és això, s'ha traspasat una frontera. A mi quan em van dir ?mira el Puigdemont, que se n'ha anat i us ha deixat aquí tirats...?. Com? jo, que he fet la tesi sobre l'exili, sé què és haver de marxar d'un país, i no ho tolero. Jo he viscut tres anys a Colòmbia i he hagut de fer les maletes i tornar perquè allà és difícil la vida per a una europea. De la gent que jo coneixia a Colòmbia, especialment les dones, totes han tornat, totes, perquè és bastant dur viure a fora per obligació; aquest rotllo que ens han venut que els joves se'n van a fora viure, que aprenen tant i després tornen? No ho sé, s'agafa amb pinces.

Parla'm més de la dona, ja que has tret el tema.

Mira, a Colòmbia vaig treballar a la universitat, a la Salle, i sortia a les nou de la nit i a Bogotà, les dones es juguen la vida a partir de les sis de la tarda soles pel carrer, perquè a les sis és fosc i és una mica complicat, hi ha una por generalitzada que es contagia. Llavors tots els dies a les nou de la nit o bé m'havia de venir a buscar el que era el meu marit, colombià, a la porta de la universitat o si no podia venir-me a buscar m'havia d'acompanyar un company de feina, un altre professor en taxi perquè tampoc podia agafar un taxi jo sola, per arribar a casa meva, que estava a un quart d'hora a peu. No és que jo no hagués pensat mai en els problemes de les dones, jo ja era feminista, però tornar a una minoria d'edat, perquè és això, tornes a ser menor d'edat, em va fer adonar de com estem en realitat. A Europa no estem tan malament, tot i que tampoc no estem ni millor ni pitjor.

Costa d'imaginar, però és que costa d'imaginar també que els homes matin les dones i això passa en aquesta ciutat i en la del costat i en totes.

I hi ha moltes dones ara mateix fent coses: he organitzat un seminari fa poc que es diu *Sàvies on*

ha vingut una catedràtica de química des de Sevilla, Adela Muñoz Páez; ha vingut la Maria Àngels Cabré que ha fet l'Observatori de gènere; han vingut la Rosa Mascarell, la Rosa Rius i la Georgina Rabassó de Filosofia, l'Helena González d'Adhuc... ha vingut molta gent, però tot dones. O sigui, està molt bé! Que nosaltres ens ho hem d'explicar entre nosaltres, però on són ells?

Ens han silenciats.

Sens dubte. Especialment a partir de la Il·lustració ens van silenciar.

Creus que es deu a la por dels homes de ser eclipsats?

Finalment no sé per què és, el cas és que no pot ser que ens menystinguin. Jo el que no entenc és que un home no sigui feminista. Ja no dic una dona que no sigui, impensable i contradictori en si mateix, però un home que no sigui feminista?

Ui, doncs ens conec a palades.

Jo també! Però com pot ser? Com pot ser que no vulguin la igualtat? Tots els discursos dels filòsofs es basen sobretot a partir de la revolució francesa i, per tant, la Il·lustració és la igualtat, excepte per a les dones. O sigui, el subjecte que ha de tenir els drets d'igualtat és un home, la dona no, és increïble. I llavors quan comences a investigar tot això i veus tot el que ha passat, dones de l'edat mitjana que ja estaven escrivint textos demanant la igualtat o al segle XVIII ja estaven fent una declaració dels drets de les dones i al segle XX estem igual i al XXI estem igual?

Creus que està canviant, o que canviarà mai?

Jo crec que estem fent força, fent força, el sostre de vidre aquest famós, però és que jo veig que després finalment es reparteixen les cartes ells i ja està. I en un moment donat en quedés fora, o bé perquè tens fills o bé perquè no en tens, i llavors ets sospitosa perquè no tens fills, que és el meu cas, jo soc molt sospitosa perquè no tinc fills. Jo crec que s'hauria de radicalitzar el discurs feminista com s'està fent, és que és inconcebible.

I després hi ha aquest atac per part de certs homes atemorits o acomplexats que de seguida et titllen de feminazi per defensar unes coses que són de primer de drets humans.

Exacte. Per exemple, no sé si t'has llegit la novel·la última del Paul Auster, *4,3,2,1*, que parla molt dels drets civils del moment, dels anys 50, 60, dels drets civils, dels negres? És que és el mateix que es reivindica ara amb les dones!, i sembla increïble. Un home trepitja fort, pel carrer, a l'espai públic. I nosaltres estem demanant permís sempre, per utilitzar-lo. Si t'hi fixes, tu vas pel carrer i normalment els homes s'aparten perquè passis, però no perquè passis, ho fan per mirar-te.

A mi de camí cap aquí, esperant en un pas de vianants, un home passava amb el cotxe, ha tret el cap per la finestra i m'ha xiulat.

Però és que és molt fort perquè després, quan ja en tens quaranta i pico, llavors ho trobes a faltar, llavors et sents menystinguda perquè els homes no et miren. És que ens han mentit! És que clar, el masclisme no és cosa només d'homes.

Ens han inoculat des de petites que hem d'agradar els homes.

Són formes de control i de dominació, sí, sí.

Què et sembla important a la vida?

La impertorbabilitat, que és la felicitat. Aconseguir un estat d'ànim en què res no em pertorbi. Cosa impossible, eh, però per a mi seria el més important de la vida. Per exemple, si tu vols

escriure i entra qualsevol que et vol distreure i et canvia els plans i no pots escriure... sempre estem en aquesta guerra, no? Hosti, que res em pertorbi.

I quina creus que és la pitjor emoció que pot sentir una persona? L'odi, la ràbia, l'enveja, la pena?

No ho sé. Totes.

A un mateix nivell?

L'enveja diuen que és el mal nacional, ho he sentit a tots els països, o sigui que alguna cosa deu haver-hi? però crec que potser l'odi aquest que hem rebut, no? Aquest que dius però mira'm, si soc jo... i l'altre t'odia perquè sí. Per una etiqueta.

Algú que et pensaves que t'estimava i de cop descobreixes que et vol mal. Seria això l'horror?

Sí. L'odi aquest que ens han mostrat de l'a *por ellos*, que dius, de veritat la gent que està en un altre lloc està demanant que enviïn la policia aquí per pegar-me?

Algú serà més feliç si a mi em fan mal?

Exacte, aquest odi estrany, gratuït.

Quina és la virtut que més valora en una persona?

La capacitat de ser feliç, perquè he conegut molta gent que no té aquesta capacitat i per més que t'hi entestis, mai seran feliços o no poden ser-ho, o boicotegen la felicitat dels altres i és com si no tinguessin la capacitat, sempre parlem de la capacitat per treballar, o d'intel·ligència, però les capacitats d'emoció i la incapacitat de ser feliç? buf. Crec que seria aquesta la virtut que més considero en una persona, de ser feliç, perquè m'ha sorprès la gent que n'és incapaç i a més, t'arruïnen, et contagien no el pessimisme sinó la infelicitat permanent. I és com una lluita totalment estèril: s'ha de fer cas als estoics i no deixar-se pertorbar per res ni ningú. O si més no, intentar-ho.